

AGNIESZKA ORZELSKA-STĄCZEK

Instytut Studiów Politycznych
Polskiej Akademii Nauk
ORCID: 0000-0002-3070-563X
aorzel@isppan.waw.pl

**FUNDUSZ INWESTYCYJNY INICJATYWY TRÓJMORZA:
GENEZA I ETAPY ROZWOJU***

**The Three Seas Initiative Investment Fund:
Origins and Stages of Development**

The article aims to examine what the Three Seas Initiative Investment Fund is, how it was created and developed, and what are its connections with the Three Seas Initiative. Three stages of the Fund's development have been distinguished: 2017–2018: the period from the emergence of the concept to the signing of the letter of intent to establish the fund; 2018–2020: fine-tuning the legal and financial framework; from 2020, in which the fund, as a new investment entity, began its commercial operations. In each of the three indicated stages, the relationship between the fund and the Three Seas Initiative developed differently. In the first and second stages, the fund was a concept whose implementation depended on the state of cooperation under the Three Seas Initiative. It was treated as a potential subsidy instrument, but over time this concept has changed. In the third stage, the fund became an independent legal entity, registered under Luxembourg law, with its statute, authorities and seat. While the Three Seas Initiative remains a loose form of cooperation, the fund is a clearly defined legal entity. It is intended to increase investment in Central Europe and generate profits for investors on a commercial basis. The Three Seas Fund is a different entity from the perspective of investors in the legal and financial dimension than for researchers of international relations. The Fund's activity in the investment field affects cooperation under the Three Seas Initiative.

Keywords: Three Seas Initiative Investment Fund, Three Seas Fund, 3 Seas Investment Fund, 3SIIF, Three Seas Initiative, Three Seas Initiative, Central Europe, European Union.

* Artykuł powstał w ramach projektu badawczego o Inicjatywie Trójmorza realizowanego w ISP PAN. Projekt został dofinansowany przez BGK.

Koncepcja Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza (dalej: Fundusz Trójmorza, 3Seas Investment Fund, FIIT) pojawiła się w 2017 r. Od początku budzi on duże zainteresowanie i rodzi wiele pytań, które wiążą się z jego działalnością. W myśl głównej tezy Fundusz ma złożoną podmiotowość: jest czymś innym z perspektywy inwestorów, w wymiarze prawno-finansowym, a czymś innym jako element współpracy regionalnej dla badaczy stosunków międzynarodowych.

Celem badawczym artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: czym jest ten fundusz, jak powstał, jakie są jego związki z Inicjatywą Trójmorza, w szczególności – czy jest to fundusz inwestycyjny mający poza nazwą niewiele z nią wspólnego czy przeciwnie – to instytucja podporządkowana Inicjatywie i ściśle od niej zależna?

W dotychczasowym okresie aktywności FIIT wyodrębniam trzy etapy: pierwszy obejmuje lata 2017–2018, czyli okres od pojawienia się koncepcji do podpisania listu intencyjnego o powołaniu funduszu; drugi etap – lata 2018–2020 – dopracowanie ram prawnych i finansowych, oraz trzeci etap – od 2020 r., kiedy to nowy podmiot, fundusz inwestycyjny, rozpoczął działalność komercyjną. W każdym z trzech wskazanych etapów związki FIIT z Inicjatywą Trójmorza kształtowały się w odmienny sposób. W pierwszym i drugim etapie fundusz jako pewien koncept pozostawał w pełni zależny od stanu współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza, ale w trzecim etapie zaczął działać jako osobny, niezależny podmiot zarejestrowany na mocy prawa luksemburskiego, precyzyjnie uregulowany prawnie, mający własny statut, organy, siedzibę. Mimo tej odrębności jego sukces lub porażka na polu inwestycyjnym będą miały wpływ na współpracę w ramach Inicjatywy Trójmorza w wymiarze politycznym.

Za formalny początek Inicjatywy Trójmorza przyjmuje się szczyt prezydentów w Dubrowniku w 2016 r. Od początku formuła tej współpracy miała być luźna¹. Nie jest to organizacja międzynarodowa, nie ma statutu, który w jasny sposób określałby jej cele, sposób funkcjonowania, struktury. Takie rozwiązanie zapewnia większą elastyczność decydującym, ale jednocześnie zwiększa ryzyko niejasnego przekazu

¹ P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, ISP PAN, Warszawa 2019; P. Bajda, A. Orzelska-Stączek, *Security Aspects of Cooperation in Central Europe Visegrád group, Bucharest Nine and the Three Seas Initiative*, „On-line Journal Modelling the New Europe” 2021, nr 37, s. 4–23; T. Stępniewski, G. Soroka, *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, t. 17, z. 3, DOI: 10.36874/RIESW.2019.3.2.

i tworzenia konstruktów narracyjnych dalekich od faktów. Ta kwestia jest szczególnie istotna w kontekście Funduszu Trójmorza. Jego odbiór był kształtowany przez pryzmat: po pierwsze, samej Inicjatywy Trójmorza, po drugie, innych znanych opinii publicznej funduszy, a po trzecie, z fragmentarycznych, dostępnych publicznie informacji o FIIT To mogło prowadzić do nieporozumień.

Pod względem metodologicznym opieram się na badaniach jakościowych². Punktem wyjścia była analiza literatury przedmiotu oraz dyskusje na seminariach na forum ISP PAN. Autorzy prac dotyczących Inicjatywy Trójmorza zwykle poświęcają niewiele miejsca FIIT. Na tym tle wyróżnia się liczący 48 stron raport Julity Wilczek i Andrzeja Rudowskiego pt. *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji inicjatywy?*³, zawierający omówienie celów, roli, struktury i zasad organizacyjnych funduszu. Ważny materiał źródłowy stanowią publikowane wypowiedzi osób zaangażowanych w tworzenie i prace FIIT. W kwietniu 2022 r. na potrzeby niniejszego artykułu przeprowadzony został wywiad z wiceprezesem BGK Pawłem Nieradą, co pozwoliło znaleźć odpowiedzi na istotne pytania badawcze⁴. Osobną analizowaną kategorię stanowiły dokumenty źródłowe: dla wymiaru politycznego FIIT kluczowe znaczenie miały deklaracje przyjęte przez prezydentów na kolejnych szczytach Inicjatywy Trójmorza, zawierające odniesienia do FIIT. Natomiast w wymiarze komercyjnym decydujące zapisy znajdują się w dokumentach prawno-finansowych, z których część jest jawna.

² O metodach jakościowych i o ich krytyce: F. Devine, *Metody jakościowe*, w: D. Marsh, G. Stoker (red.), *Teorie i metody w naukach politycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 199–200; D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, PWN, Warszawa 2012; R. Backer et al., *Metodologia badań politologicznych*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016, s. 78–96. Zob. także: N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, red. wyd. polskiego K. Podemski, PWN, Warszawa 2009, t. 1. s. 19–76.

³ J. Wilczek, A. Rudowski, *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji inicjatywy?*, (Barometer, 3) Collegium Interethnicum, Warszawa 2021, <https://interethnicum.pl/analizy/> (dostęp: 30.02.2023).

⁴ O wywiadach od strony metodologicznej: A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, ISP PAN, Warszawa 2020; J. Wiśniewska, *Wywiad jako technika gromadzenia danych w badaniach jakościowych*, w: K. Ławniczak, *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, Wydawnictwo WDiNP, Warszawa 2013; S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, przeł. A. Dziuban, PWN, Warszawa 2010, s. 10–12.

I ETAP: FORMUŁOWANIE KONCEPCJI FIIT.
OD SZCZYTU INICJATYWY TRÓJMORZA W WARSZAWIE
W 2017 ROKU DO LISTU INTENCYJNEGO W BUKARESZCIE
17 WRZEŚNIA 2018 ROKU

Na początku 2017 r. Inicjatywa Trójmorza była nieznanym szerzej projektem. Jednak zainteresowanie ze strony USA i decyzja prezydenta Donalda Trumpa o przyjeździe do Polski, by wziąć udział w II szczycie Inicjatywy Trójmorza, zmieniły jej rangę. Ostatecznie obok prezydenta USA jako gościa specjalnego do Warszawy przyjechało dziesięciu prezydentów państw Trójmorza. Drugi szczyt Inicjatywy Trójmorza stał się jednym najważniejszych wydarzeń dyplomatycznych w 2017 r. w Europie Środkowej.

W takich okolicznościach nazwa „Fundusz Trójmorza” po raz pierwszy pojawiła się na forum zarządu BGK, gdzie wysunięto koncepcję powołania FIIT. BGK miał duże doświadczenie w zarządzaniu europejskimi funduszami inwestycyjnymi pod nazwą Marguerite (Marguerite 1, Marguerite 2, Marguerite 3), które posłużyły za rozwiązanie modelowe i oparcie koncepcyjne FIIT⁵. W świetle wypowiedzi przedstawicieli BGK ten splot czynników – ich pozytywne doświadczenie z funduszami inwestycyjnymi oraz organizacja szczytu Inicjatywy Trójmorza w Warszawie – stały się impulsem dla wysunięcia pomysłu powołania nowego funduszu. Wpisywało się to w główną misję BGK, czyli wspierania rozwoju społeczno-ekonomicznego Polski. Koncepcja FIIT była inspirowana Inicjatywą Trójmorza, ale same mechanizmy funkcjonowania i strukturę prawną wzorowano na znanych wcześniej funduszach inwestycyjnych.

⁵ Mówił o tym Paweł Nierada, pierwszy wiceprezes zarządu BGK w wywiadzie udzielonym Pawłowi Rożyńskiemu, *Katalizator projektów Międzymorza*, „Rzeczpospolita”, 26.11.2018, (<https://www.rp.pl/Wywiady/311259953-Katalizator-projektow-Miedzymorza.html>, dostęp: 1.07.2023). Zob. także: wystąpienie Beaty Daszyńskiej-Muzyczki, prezesa zarządu BGK S.A., przewodniczącej rady nadzorczej Funduszu Trójmorza na posiedzeniu Komisji Spraw Zagranicznych (nr 32) 16 grudnia 2020 r., przy rozpatrzeniu Informacji Ministra Spraw Zagranicznych na temat współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza i projektów realizowanych ze środków Funduszu Trójmorza, mówiła: „Potem odbył się szczyt w Warszawie, z udziałem prezydenta Trumpa. Warszawa wtedy była zamknięta, zwłaszcza centrum. Budynek banku, który mieści się przy rondzie de Gaulle’a, również był niedostępny, zamknięty. To był czas strategicznego przemyślenia dla zarządu. Wtedy zrodził się pomysł, jak tę ważną inicjatywę dla całego regionu wesprzeć przez instytucje finansowe, przez banki rozwoju”. <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy9.nsf/0/291717D85E9BC552C125864E004B-2FD6/%24File/0087809.pdf> (dostęp: 1.07.2023). O funduszach Marguerite: <https://www.bgk.pl/biuro-prasowe/archiwalne-komunikaty-prasowe/bgk-kupil-od-pko-banku-polskiego-udzialy-w-funduszu-marguerite-i/> (dostęp: 1.07.2023).

Rolę nieformalnego lidera na drodze do powołania nowego funduszu objął BGK jako jego pomysłodawca i największy udziałowiec. Przedstawiciele banku przez wiele miesięcy promowali tę ideę w stolicach państw Trójmorza. Te rozmowy miały jeszcze jeden efekt – pozwoliły zbudować sieć kontaktów przez nawiązywanie bezpośrednich relacji⁶.

II ETAP: OD LISTU INTENCYJNEGO DO AKTU NOTARIALNEGO

Szczyt Inicjatywy Trójmorza w 2017 r. w Warszawie nadał nową dynamikę tej współpracy. W kolejnych miesiącach nastąpiła nieoczekiwana zmiana zdystansowanej dotąd polityki Niemiec i instytucji europejskich. W efekcie w III szczycie Inicjatywy Trójmorza, zorganizowanym w Bukareszcie w 2018 r., po raz pierwszy udział wzięli szef Komisji Europejskiej, szefowie Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, a także minister spraw zagranicznych Niemiec, Heiko Maas, a ze strony USA – sekretarz ds. energii Rick Perry.

Trzeci szczyt Inicjatywy Trójmorza w Bukareszcie przyniósł jakościową zmianę – od wypracowywania jej celów i strategii nastąpiło przejście do fazy wdrażania pomysłów. Do najważniejszych rezultatów tego szczytu należało przyjęcie wspólnej deklaracji, w której za trzy główne cele Inicjatywy Trójmorza uznano: zdynamizowanie rozwoju gospodarczego, wzmocnienie spójności UE oraz wzbogacenie więzi transatlantycznych. Temu służyły kolejne próby zacieśniania tej współpracy na różnych płaszczyznach. W Bukareszcie zorganizowano pierwszą edycję forum biznesowego *Three Seas Initiative Business Forum* z udziałem ponad 600 uczestników i przyjęto wspólne oświadczenie o powołaniu sieci izb przemysłowo-handlowych krajów Trójmorza⁷.

⁶ Prezes Beata Daszyńska-Muzyczka wyjaśniała: „Rozpoczęliśmy, jako Bank Gospodarstwa Krajowego, podróż po 12 krajach. Zorganizowaliśmy najpierw indywidualne spotkania z naszymi odpowiednikami w tych 12 państwach, żeby zainspirować ich do wspólnego przedsięwzięcia, jakim jest założenie Funduszu Inwestycyjnego Trójmorza. Od maja 2018 r. mieliśmy regularne, comiesięczne spotkania wszystkich zespołów, z wyłączeniem Austrii, która od początku zasygnalizowała, że nie potrzebuje takiego wsparcia, bo jest najbardziej rozwiniętym krajem wśród państw członkowskich Trójmorza, i nie będzie uczestniczyć poprzez przedstawicielstwo swoich instytucji finansowych w tworzeniu Funduszu Trójmorza”. <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy9.nsf/0/291717D85E9BC552C125864E004B2FD6/%-24File/0087809.pdf> (dostęp: 1.07.2023).

⁷ Joint Statement for the creation of the 3SI Network of Chambers of Commerce, <http://three-seas.eu/joint-statement-for-the-creation-of-the-network-of-the-chambers-of-commerce-of-the-three-seas-initiative/> (dostęp: 1.07.2023).

Przy okazji *Three Seas Initiative Business Forum* 17 września 2018 r. podpisany został list intencyjny w sprawie powołania Funduszu Trójmorza przez instytucje finansowe z sześciu państw: Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) z Polski oraz instytucje z Chorwacji, Czech, Łotwy, Rumunii i Słowacji. Trudno na podstawie dostępnych źródeł odpowiedzieć na pytanie, czy wybór 17 września, który w Polsce kojarzy się z rocznicą agresji ZSRR w 1939 r., to zbieg okoliczności, czy raczej zamierzony zabieg. Bez względu na odpowiedź w przypadku rozwoju współpracy taka data może zyskać znaczenie przy budowie narracji o Funduszu jako elemencie wzmacniającym region przed zagrożeniem ze strony Rosji.

Jednym z głównych rezultatów szczytu, o istotnym znaczeniu dla FIIT, było zatwierdzenie listy kilkudziesięciu projektów inwestycyjnych (ok. 150 stron katalogu) pt. *The Three Seas Initiative – Priority Interconnection Projects*⁸. Tego właśnie dotyczył punkt nr 1 deklaracji z Bukaresztu, w którym zapisano, że strony⁹ z zadowoleniem przyjmują „listę priorytetowych projektów komunikacyjnych Inicjatywy Trójmorza w trzech kluczowych obszarach: transportu, energetyki, cyfryzacji, których celem jest usprawnienie procesu wsparcia politycznego dla tych projektów oraz zachęcenie zainteresowanych Rządów, firm i instytucji finansowych do wspólnej pracy na rzecz ich szybkiej implementacji. Zapraszają wszystkich zainteresowanych interesariuszy do współpracy w pozyskiwaniu środków finansowych, koniecznych do realizacji projektów Inicjatywy Trójmorza, w tym do identyfikowania wszelkich możliwych funduszy UE oraz innych funduszy na rzecz ich implementacji”¹⁰. Lista obejmowała dwie kategorie: po pierwsze, projekty multilateralne, po drugie, projekty dwustronne oraz narodowe z potencjałem międzynarodowym. Obie kategorie zostały podzielone na trzy obszary: energetyki, cyfryzacji oraz transportu. Część z tych projektów była już w trakcie realizacji, część dopiero w planach,

⁸ *The Three Seas Initiative – Priority Interconnection Projects*, <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/LIST-OF-PRIORITY-INTERCONNECTION-PROJECTS-2018.pdf> (dostęp: 1.07.2023).

⁹ Strony to: „Prezydenci oraz ich wysocy przedstawiciele z dwunastu państw członkowskich Inicjatywy Trójmorza (3SI) – Republiki Austrii, Republiki Bułgarii, Republiki Chorwacji, Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Węgier, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Rzeczypospolitej Polskiej, Rumunii, Republiki Słowackiej, Republiki Słowenii”, *Wspólna deklaracja III Szczytu Inicjatywy Trójmorza*, Bukareszt, 17–18 września 2018, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/wspolna-deklaracja-iii-szczytu-inicjatywy-trojmorza-bukareszt-17-18-wrzesnia-2018/> (dostęp: 1.07.2023).

¹⁰ *Ibidem*.

a umieszczenie ich na liście priorytetów inwestycyjnych miało ułatwić zdobycie wsparcia dla ich dalszej realizacji.

W przyjętej w Bukareszcie deklaracji, po raz pierwszy w dokumencie tej rangi, znalazła się wzmianka o FIIT. Zapisano, że strony „Z uznaniem odnoszą się do podpisania, podczas Forum Biznesu Trójmorza, Listu Intencyjnego w sprawie ustanowienia Funduszu Inwestycyjnego Trójmorza przez odpowiednie instytucje finansowe, zamierzające uczestniczyć w Funduszu”¹¹. W tym samym dokumencie określono cele funduszu, uznając, że będzie to inicjowanie, wspieranie oraz finansowanie priorytetowych projektów komunikacyjnych wspieranych przez Inicjatywę, a także innych przyszłych projektów Trójmorza¹².

Ten zapis wymaga wyjaśnienia, bo łączy się z nim jedno z głównych źródeł nieporozumień wokół FIIT. We wspomnianym zapisie jest mowa o finansowaniu przez fundusz „priorytetowych projektów komunikacyjnych wspieranych przez Inicjatywę”. Można było odnieść wrażenie, że fundusz pozostanie ściśle związany z tzw. listą priorytetowych projektów i na nich będzie się koncentrował. Nawet jeśli początkowo, na etapie prac nad powołaniem FIIT, mogły pojawić się takie intencje, to w ostatecznym kształcie nie traktowano ich priorytetowo. Projekty ze wspomnianej listy były brane pod uwagę i analizowane tak jak i inne projekty, spoza tej listy. Decydującym kryterium była rentowność i wpisanie się w strategię funduszu¹³.

Podpisanie listu intencyjnego w sprawie ustanowienia funduszu w 2018 r. otworzyło drogę do wypracowania szczegółowych uzgodnień, w którym wiodącą rolę pełnił konsekwentnie BGK. Na tym etapie prace obejmowały przede wszystkim opracowanie strategii inwestycyjnej i konstrukcji prawnej funduszu. W tym celu organizowano co miesiąc warsztaty, w których grupy robocze z instytucji finansowych z państw regionu oraz EBI i EBOR spotykały się w różnych państwach, by szukać wspólnych rozwiązań i podkreślać regionalny multilateralny charakter przedsięwzięcia. W ciągu ośmiu miesięcy od podpisania listu intencyjnego zakończono ten etap prac¹⁴.

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ Z wypowiedzi wiceprezesa Zarządu BGK Pawła Nierady w wywiadzie udzielonym autorce. Wywiad został przeprowadzony 26 kwietnia 2022 r., po autoryzacji został przesłany do publikacji 13 lipca 2022 r., jest opublikowany na stronie: <https://trojmorze.isppan.waw.pl/aktualnosc/czym-jest-fundusz-inwestycyjny-inicjatywy-trojmorza-jaka-jest-jego-geneza-i-rola-z-pawlem-nierada-pierwszym-wiceprezesem-banku-gospodarstwa-krajowego-rozmawia-prof-agnieszka-orzelska-staczek/> (dostęp: 1.07.2023).

¹⁴ *Ibidem.*

Akt notarialny w sprawie utworzenia FIIT został podpisany przez przedstawicieli BGK oraz rumuńskiego Eximbank Romania 19 maja 2019 w Luksemburgu. FIIT został zarejestrowany w Luksemburgu (stolicy Luksemburga) 29 maja 2019 r. pod numerem B 234.989. Założyciele – BGK i Eximbank Romania – zadeklarowali wpłaty w łącznej wysokości 520 mln EUR, z czego 500 mln BGK, a 20 mln Eximbank Romania. Pojawiały się pytania, skąd wynikają te sumy, dlaczego podpisy w akcie notarialnym złożyły osoby reprezentujące instytucje akurat z Polski i Rumunii, a nie było wśród nich przedstawiciela instytucji finansowej np. z Chorwacji, która jako współorganizator szczytu w Dubrowniku postrzegana była jako jeden z liderów Trójmorza. Wiceprezes Paweł Nierada tłumaczył: „ze względu na pewne uwarunkowania regulacyjne mogliśmy to zrobić właściwie «z marszu». W innych instytucjach ta droga bywała bardziej złożona, dlatego poszczególne kraje dołączały później, w kolejnych miesiącach. Czasami była potrzebna zgoda parlamentu”¹⁵. Dodać należy, że przemawiało za tym także zaangażowanie Polski we współpracę w ramach Trójmorza, aktywna rola BGK jako pomysłodawcy FIIT, a Eximbank Romania jako instytucji z państwa, w którym podpisano list intencyjny o powołaniu FIIT¹⁶.

Rejestracja funduszu w Luksemburgu, na prawie luksemburskim, nie była oczywistym wyborem. Pojawiały się argumenty, aby fundusz zarejestrować w jednym z państw Trójmorza, by wzmocnić jego prestiż i dać dodatkowy impuls dla jego rozwoju. Na rzecz takiego rozwiązania przemawiały też niższe koszty działalności placówki i dążenie do wzmocnienia lokalnych środowisk biznesowych. Takie rozwiązanie przyjęto w przypadku Funduszu Wyszehradzkiego, który ma siedzibę w Bratysławie.

Zwyciężyła jednak inna opcja. Wśród argumentów wskazywano, że Luksemburg to jedna z najbardziej typowych lokalizacji, jeżeli chodzi o konstrukcję prawną dla funduszy inwestycyjnych w Europie, czytelna dla inwestorów na świecie. Mimo przynależności do UE i NATO od kilku dekad, w ramach Unii Europejskiej wciąż widoczny był podział na słabiej rozwiniętą, peryferyjną część Europy (zwaną Środkową, Środkowo-Wschodnią albo Środkową i Wschodnią) oraz na Europę Zachodnią. Państwa peryferyjne ponoszą wyższe koszty zdobywania kapitału i zdobywania zaufania inwestorów. Są miejscem zapewnia-

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ J. Wilczek, A. Rudowski, *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji inicjatywy?*, s. 15.

jącym dla wielu inwestycji większy zwrot kapitału, ale są postrzegane jako obciążone większym ryzykiem.

Wybór Luksemburga na siedzibę FIIT pozwolił pominąć etap rywalizacji o umieszczenie siedziby w takim, a nie innym miejscu. Ulokowanie siedziby FIIT w jednym z państw Trójmorza otworzyłoby dyskusję o wynikających z tego nierównych korzyściach dla poszczególnych państw regionu. Zgodnie z teorią neorealizmu decydujące znaczenie dla decyzji o zaangażowaniu się państwa we współpracę międzynarodową mają zyski relatywne. Jeśli współpraca może przynieść większe korzyści innemu państwu, to jej użyteczność jest mniejsza i wymaga rozważenia konsekwencji zmiany układu sił, jakie przyniesie¹⁷. Takie obawy są widoczne w relacjach między państwami Europy Środkowej, z racji ich obciążeń historycznych oraz aktywności stron trzecich, które potrafią te państwa między sobą rozgrywać.

Prace nad utworzeniem funduszu postępowały. W deklaracji przyjętej w Lublanie na szczycie w dniach 5–6 czerwca 2019 r. strony wyraziły zadowolenie z powołania FIIT. Wskazały, że jego celem jest uruchomienie, wspieranie i finansowanie priorytetowych projektów połączeń infrastrukturalnych, istotnych dla przyszłego dobrobytu i pomyślności regionu i jego mieszkańców, a zatem działających jako narzędzie tworzenia nowych możliwości oraz dalszego wzmacniania inwestycji i współpracy gospodarczej między Trójmorzem, UE i innymi państwami partnerskimi¹⁸.

W kolejnej deklaracji, przyjętej w 2020 r., zapis o tzw. projektach priorytetowych we fragmencie dotyczącym FIIT już się nie pojawił. Wyodrębniła się podmiotowość Funduszu jako komercyjnego funduszu inwestycyjnego, niezależniającego się od politycznego wymiaru polityki międzynarodowej.

III ETAP: FORMALNY POCZĄTEK DZIAŁALNOŚCI FIIT OD 26 LUTEGO 2020 ROKU

Po dokończeniu kolejnego etapu prac nad szczegółami prawno-finansowymi, umożliwiającymi podjęcie działalności przez FIIT, 26 lutego

¹⁷ A. Wróbel, *Polityka handlowa w świetle założeń realizmu*, w: J. Czaputowicz, E. Hałiżak (red.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, PTSM i Rambler, Warszawa 2014, s. 149.

¹⁸ Wspólna deklaracja z IV Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Lublana, 5–6 czerwca 2019), <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/wspolna-deklaracja-iv-szczytu-inicjatywy-trojmorza-lublana-5-6-czerwca-2019/> (dostęp: 1.07.2023).

2020 r. w Rydze przedstawiciele BGK i Eximbank Romania podpisali umowę subskrypcyjną, oznaczającą ich formalne zobowiązanie do wpłat. Równocześnie ogłoszono, że na doradcę inwestycyjnego wybrano brytyjską spółkę Amber Fund Management Limited. Od tego dnia Fundusz mógł rozpocząć działalność, dokonywać inwestycji i pozyskiwać inwestorów¹⁹.

Jednak na samym początku zmianę planów wymusiła pandemia COVID-19, z powodu której wiosną 2020 r. wprowadzono szereg restrykcji. Skutki pandemii przełożyły się na spadek rozwoju gospodarczego, odczuwalny zarówno w samej UE, jak też w skali globalnej.

W deklaracji z Tallina z 2020 r. funduszowi poświęcono znacznie więcej miejsca niż w poprzednich dokumentach. Strony potwierdziły znaczenie funduszu jako narzędzia inwestycyjnego do finansowania projektów w zakresie łączności w regionie Trójmorza, nie wspominano jednak o projektach priorytetowych, które mogły się kojarzyć z rozbudowywaną wciąż tzw. listą projektów priorytetowych. Strony wyraziły także zadowolenie z decyzji Estonii, Łotwy, Węgier, Bułgarii, Litwy, Słowenii i Chorwacji o przyłączeniu się do Polski i Rumunii w roli inwestorów w funduszu.

W ten sposób fundusz zgromadził inwestorów instytucjonalnych z dziewięciu następujących państw: Bułgarii, Chorwacji, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii oraz Słowenii i Węgier. W tym gronie zabrakło Austrii, Czech, a także Słowacji.

Czesi, podobnie jak Słowacy, podpisali list intencyjny o powołaniu FIIT, wysyłali sygnały o zamiarze wejścia do funduszu, ale nie podejmowali formalnych zobowiązań. Skorzystali natomiast z możliwości powołania swojego przedstawiciela do Rady funduszu, mimo że nie byli jego udziałowcami. Ze strony Słowacji pojawiało się pewne zainteresowanie, ale dotąd bez wiążących kroków. Władze Austrii konsekwentnie deklarowały brak zainteresowania taką instytucją inwestycyjną. Nie przeszkodziło to, by firma z siedzibą w Austrii, Enery, działająca w kilku krajach Europy Środkowej, została wybrana na trzecią inwestycję FIIT.

Warto zaznaczyć, że w dokumentach przyjmowanych na forum Inicjatywy Trójmorza wielokrotnie pojawiają się zapisy o uczestnictwie poszczególnych państw w FIIT, choć precyzyjnie ujmując, nie uczestniczą w nim państwa, ale instytucje finansowe jako tzw. główni sponsorzy (*core sponsors*). Są to m.in.: BGK z Polski, Eximbank

¹⁹ J. Wilczek, A. Rudowski, *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji inicjatywy?*.

z Rumunii, SID Banka ze Słowenii, Exim z Węgier, Altum w Łotwy, Ministerstwo Finansów z Estonii, BDB z Bułgarii, HBOR z Chorwacji, VIPA z Litwy²⁰. Ponadto na oficjalnej stronie samego funduszu członkowie Rady Nadzorczej i Zarządu są przedstawiani jako przedstawiciele państw, a nazwy instytucji finansowych, z których pochodzą, nie zostały wyszczególnione²¹. Pisanie o państwach jako udziałowcach funduszu jest pewnym skrótem wynikającym z upraszczania przekazu i łączy się z dużą rolą instytucji państwowych w FIIT, jak również z jego złożoną podmiotowością i wielowymiarowością.

Temat funduszu pojawia się od 2018 r. w każdej kolejnej deklaracji przyjmowanej na szczytach Inicjatywy Trójmorza. Stronami tych dokumentów są prezydenci ze wszystkich 12 państw Inicjatywy Trójmorza, chociaż jak wspomniano, Austria, Czechy i Słowacja nie dołączyły do grona udziałowców w FIIT.

Obok wcześniej wspomnianych zapisów w deklaracji z Tallina wyrażono również zadowolenie „z oświadczenia Stanów Zjednoczonych na Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa w lutym 2020 r. o zamiarze zainwestowania do 1 miliarda USD w krajach Inicjatywy Trójmorza”²². Dokładnie ujmując, chodzi o fragment przemówienia sekretarza stanu Mike’a Pompeo z 15 lutego 2020 r. wygłoszonego podczas 56. Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa, w którym mówił o gotowości USA przeznaczenia na rozwój infrastruktury w regionie Trójmorza do 1 mld USD²³. Wystąpienie to miało istotne znaczenie polityczne, bo potwierdzało zainteresowanie funduszem ze strony administracji USA, wzmacniając jego markę. W tej samej deklaracji wyrażono również zadowolenie z zainteresowania i zaangażowania europejskich i międzynarodowych instytucji finansowych w Inicjatywę Trójmorza. Zachęcano je do przyłączenia się w roli inwestorów do FIIT, co z pewnością umocniłoby pozycję funduszu.

Na szczycie w Tallinie 19–20 października 2020 r. miały miejsce dwa inne ważne dla FIIT wydarzenia. Po pierwsze, BGK ogłosił

²⁰ Dokładna lista: <https://3siif.eu//core-sponsors>.

²¹ Np. Zarząd Funduszu: “SUPERVISORY BOARD: Beata Daszyńska-Muzyczka (Poland) – Chairperson of the Supervisory Board, Nicolae Albu (Romania) – Member of the Supervisory Board, Reinis Bērziņš (Latvia) – Member of the Supervisory Board (...)”, <https://3siif.eu/fund-structure> (dostęp: 1.07.2023).

²² Wspólna deklaracja V szczytu Inicjatywy Trójmorza (Tallinn, 19–20 października 2020), <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/wspolna-deklaracja-v-szczytu-inicjatywy-trojmorza-tallinn-19-20-pazdziernika-2020/> (dostęp: 1.07. 2023).

²³ <https://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/us-commits-1-billion-dollars-to-develop-central-european-infrastructure/>.

zwiększenie swojego wkładu do funduszu o 250 mln EUR, do kwoty 750 mln EUR. Po drugie, podsekretarz ds. wzrostu gospodarczego, energii i środowiska Keith Krath z USA podkreślił, że ostateczna wysokość amerykańskiego wsparcia uzależniona jest od sumy zadeklarowanych wkładów do Funduszu ze strony państw regionu i wyniesie 30 proc. łącznie zebranych wkładów. Temat konkretnych działań podejmowanych przez Stany Zjednoczone w sprawie FIIT został rozwinięty w 2022 r., gdy amerykańska agencja rządowa DFC zadeklarowała swoje zaangażowanie kapitałowe do FIIT w maksymalnej wysokości 300 mln dolarów. Wiceprezes BGK P. Nierada tłumaczył: „To bardzo ważny moment dla funduszu, ponieważ Amerykanie są pierwszym inwestorem spoza naszego regionu, który chce inwestować w rozwój infrastruktury tej części Europy. Wierzymy, że to będzie też pozytywny sygnał dla innych inwestorów prywatnych. Natomiast, słowem uzupełnienia odnośnie [do] wkładu do funduszu. Żaden z inwestorów nie przelewa pieniędzy do momentu inwestycji. (...) Cały czas mówimy o zobowiązaniu i deklarowanych wpłatach”²⁴.

Pandemia nie przeszkodziła w organizacji szczytu Inicjatywy Trójmorza w Sofii w dniach 8–9 lipca 2021 r. W przyjętej tam deklaracji zapisano, że strony dostrzegają znaczny potencjał FIIT jako ważnego mechanizmu współfinansowania dla zlikwidowania luki infrastrukturalnej w regionie, dlatego będą zachęcać do jego wzmacniania przez większe inwestycje i stymulowanie partnerstw publiczno-prywatnych. Odnotowywały pierwsze trzy wybrane projekty Funduszu Trójmorza i oczekiwały na kolejne decyzje inwestycyjne. Podkreślono, że projekty infrastrukturalne są kamieniem węgielnym Inicjatywy Trójmorza i mają duże znaczenie dla realizacji wspólnych celów, dlatego współpraca musi być zorientowana projektowo i koncentrować się na rozwoju powiązań infrastrukturalnych, odzwierciedlając efektywność ekonomiczną i równowagę w całym regionie²⁵.

W deklaracji z Sofii zapisano również, że strony z zadowoleniem przyjmują decyzje administracji USA o kontynuowaniu silnego poparcia dla Inicjatywy Trójmorza oraz z zadowoleniem przyjmują kroki amerykańskiej agencji rządowej U.S. International Development

²⁴ <https://trojmorze.isppan.waw.pl/aktualnosci/czym-jest-fundusz-inwestycyjny-inicjatywy-trojmorza-jaka-jest-jego-geneza-i-rola-z-pawlem-nierada-pierwszym-wiceprezesem-banku-gospodarstwa-krajowego-rozmawia-prof-agnieszka-orzelska-staczek> (dostęp: 1.07.2023).

²⁵ Wspólna deklaracja VI Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Sofia, 8–9 lipca 2021), <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/wspolna-deklaracja-vi-szczytu-inicjatywy-trojmorza-sofia-8-9-lipca-2021/> (dostęp: 1.07.2023).

Finance Corporation (DFC) podjęte w celu wypracowania najlepszej struktury inwestycyjnej dla zaangażowania USA w fundusz²⁶. Ten temat został rozwinięty na szczycie w Rydze w 2022 r., gdzie w przyjętej deklaracji również wyrażono zadowolenie z decyzji USA o zaangażowaniu się w ten fundusz.²⁷ Opinia publiczna poznała szczegóły tej decyzji na Forum Biznesu, które towarzyszyło szczytowi prezydentów w Rydze. Na panelu dyskusyjnym pt. *The Three Seas region – primed for future-proof investment* Scott Nathan, prezes DFC, oznajmił, że instytucja ta zostanie kolejnym inwestorem w funduszu z wkładem kapitałowym do 300 mln dolarów (ok. 280 mln euro), dzięki czemu łączny kapitał zgromadzony w funduszu wyniesie ok. 1,3 mld euro²⁸.

Deklaracje przyjmowane przez prezydentów 12 państw na szczytach Inicjatywy Trójmorza wiele uwagi poświęcają FIIT. Dokumenty te nie mają mocy prawnej, ale są kluczowym elementem przy badaniu wymiaru politycznego funduszu jako podmiotu współpracy międzynarodowej w Europie Środkowej.

FUNDUSZ TRÓJMORZA: WYMIAR KOMERCYJNY

Z perspektywy prywatnych inwestorów FIIT to spółka akcyjna, w której najważniejszymi organami decyzyjnymi są: walne zgromadzenie akcjonariuszy, rada nadzorcza oraz zarząd. Fundusz jest zaliczany do tzw. alternatywnych funduszy inwestycyjnych, co oznacza, że jego udziałowcami mogą być tylko wybrani inwestorzy²⁹. Został powołany na czas ograniczony, który wynosi 15 lat (z możliwością pewnych zmian). Struktura organizacyjna i podstawowe zasady funkcjonowania funduszu są opisane w statucie (*Articles of Association*)³⁰.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Wspólna deklaracja Siódmego Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Ryga, 20-21 czerwca 2022 r.), <https://trojmorze.isppan.waw.pl/wspolna-deklaracja-siodmego-szczytu-inicjatywy-trojmorza-ryga-20-21-czerwca-2022-r/> (dostęp: 1.07.2023).

²⁸ Nowy inwestor i inwestycja w Funduszu Trójmorza, BGK, 22.06.2022, <https://www.bgk.pl/aktualnosc/nowy-inwestor-i-inwestycja-w-fundusz-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).

²⁹ J. Wilczek, A. Rudowski, *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji inicjatywy?*, s. 223.

³⁰ Jeden z jego pierwszych punktów definiuje fundusz w sposób następujący: „There hereby exists an investment company with variable capital – reserved alternative investment fund (société d’investissement capital variable – fonds d’investissement alternatif réservé), in the form of a public limited liability company (société anonyme) under the name of «Three Seas Initiative Investment Fund S.A. SICAV-RAIF» (the Company)”. SICAV-RAIF – Société d’Investissement à Capital Variable – Reserved Alternative Investment Fund, <https://www.lbr.lu/>

Walne zgromadzenie reprezentuje interesy ogółu akcjonariuszy, z których każdy ma określoną liczbę głosów zależnie od posiadanej liczby akcji, a w praktyce – od ich wkładu. To daje obecnie najsilniejszą pozycję BGK. Przewodniczącą Rady Nadzorczej została prezes BGK Beata Daszyńska-Muzyczka. Rada nadzoruje prace zarządu, który odpowiada za bieżące funkcjonowanie funduszu. Poza tymi organami ważną rolę pełnią jednostki zajmujące się obsługą funduszu, do których należą doradca inwestycyjny (brytyjska spółka Amber Fund Management Limited) oraz inne podmioty wspierające.

W maju 2022 r. łączny zadeklarowany budżet FIIT wynosił 928 mln EUR. Obejmował on udziały głównych inwestorów z dziewięciu państw Trójmorza, którzy zadeklarowali łączny wkład w wysokości 913 mln EUR, a także dwóch inwestorów prywatnych, których nazwy i wielkość wkładów nie były podawane do publicznej wiadomości. Dodatkowo, jak wyżej wspomniano, amerykańska agencja rządowa DFC zadeklarowała wkład kapitałowy do 300 mln dolarów (ok. 280 mln euro), dzięki czemu łączny kapitał zgromadzony w funduszu wyniesie ok. 1,3 mld euro. Docelowo budżet FIIT ma wynieść 3–5 mld EUR.

Systematycznie zwiększa się liczba inwestycji dokonywanych przez FIIT. W listopadzie 2020 r. ogłoszono finalizację pierwszej inwestycji FIIT: Cargounit (z siedzibą w Polsce), w grudniu 2020 r. drugiej: Greenergy Data Centers (zlokalizowanej w Estonii), a w maju 2021 r. kolejnej – Enery (z siedzibą w Austrii, działającej w Czechach, Bułgarii, Słowacji). W ten sposób w portfolio FIIT znalazły się trzy inwestycje o łącznej wartości 440 mln EUR, po jednej w każdym z priorytetowych sektorów inwestycyjnych, jakimi są transport, energetyka i cyfryzacja. W czerwcu 2022 r. ogłoszono sfinalizowanie czwartej inwestycji FIIT: to BMF Port Burgas EAD, firma będąca operatorem portu Burgas w Bułgarii. Piąta inwestycja FIIT, ogłoszona w 2023 r., dotyczy firmy R. Power z siedzibą w Warszawie³¹.

³¹ „R. Power is a leading independent power producer (‘IPP’) active in solar PV and battery storage. The company is headquartered in Warsaw and has operations across Poland, Romania, Germany, Italy, Spain and Portugal. (...) R. Power will continue investing in Quanta Energy (R. Power’s commercial and industrial solar PV business line) and Nomad Electric (R. Power’s EPC, operations and maintenance business line). R. Power is majority shareholder of both Quanta Energy and Nomad Electric”. – informacje z oficjalnej strony Funduszu: <https://3siif.eu/news/r-power-raises-e150-million-investment-and-welcomes-the-three-seas-initiative-investment-fund-as-a-new-investor> (dostęp: 1.07.2023).

ZAKOŃCZENIE

Odpowiadając na główne pytanie, jakie są związki FIIT z Inicjatywą Trójmorza, należy stwierdzić, że w pierwszym i drugim etapie rozwoju fundusz był koncepcją podporządkowaną Inicjatywie Trójmorza i ściśle od niej zależną. Był traktowany jako potencjalny instrument dotacyjny, służący wsparciu realizacji ważnych z punktu widzenia poszczególnych rządów inwestycji. Z biegiem czasu ta koncepcja się zmieniła. W trzecim etapie stał się samodzielnym podmiotem prawnym, zdolnym do rozwijania relacji z inwestorami i środowiskami biznesowymi.

Podczas gdy Inicjatywa Trójmorza pozostaje luźną formą współpracy, to FIIT funkcjonuje jako jasno określony pod względem prawnym podmiot, który ma służyć zwiększaniu inwestycji w Europie Środkowej i generowaniu zysków na zasadach komercyjnych. W ujęciu prawnym fundusz rozpoczął działalność w 2020 r. jako osoba prawna, podmiot praw i obowiązków zdefiniowanych w statucie. Ten właśnie dokument określa, kto tworzy ten podmiot, podejmuje w jego imieniu decyzje, na jakich on zasadach funkcjonuje.

FIIT został powołany jako instytucja wpisana w wizję Inicjatywy Trójmorza, a jednocześnie od niej odrębna. Inicjatorami byli bankowcy z Polski, którzy wysunęli śmiały pomysł, zebrali poparcie w regionie i podjęli się jego realizacji. Ukazuje to gotowość polskich decydentów do szukania nowych ścieżek rozwoju, podejmowania wyzwań, które mogą wpłynąć na pozycję Europy Środkowej. Wiąże się to z ryzykiem. Na obecnym etapie FIIT główne ryzyko inwestycyjne spoczywa na BGK. Tak jak władze Polski odgrywają rolę nieformalnego lidera w Inicjatywie Trójmorza, wykazując się dużym zaangażowaniem w promowanie tej współpracy, tak BGK objął funkcję nieformalnego lidera w FIIT. Nie jest to rola deklarowana ani rola, do której bank ten aspiruje; przeciwnie, władze BGK podkreślają, że starają się o większe zaangażowanie nowych akcjonariuszy, kapitału, co ma zmienić obecną dysproporcję zaangażowania finansowego między Polską a pozostałymi akcjonariuszami.

Institucjonalizacja FIIT pozwoliła się w dużej mierze uniezależnić od wahań w wymiarze politycznym na poziomie wewnętrznym i międzynarodowym. Jest to szczególnie istotne ze względu na duże znaczenie polaryzacji polskiej sceny politycznej i jej negatywnego oddziaływania na pozycję międzynarodową Polski. Polaryzacja polskiej sceny politycznej ułatwia oddziaływanie innym aktorom stosunków

międzynarodowych, co sprawia, że ta kwestia staje się wrażliwa na uwarunkowania zewnętrzne.

Fundusz Trójmorza to podmiot stanowiący nowy element współpracy regionalnej, który w wymiarze komercyjnym oddzielił się od uwarunkowań politycznych tak na poziomie wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Bilans jego działalności będzie można w pełni ocenić po upływie kilkunastu lat. Bez względu na wynik, fundusz stał się inspirującym zagadnieniem badawczym i okazją do pogłębiania wiedzy o szansach i barierach na drodze do rozwijania współpracy regionalnej w Europie Środkowej.

BIBLIOGRAFIA

- Bajda P., Orzelska-Stączek A., *Security Aspects of Cooperation in Central Europe Visegrád group, Bucharest Nine and the Three Seas Initiative*, „On-line Journal Modelling the New Europe” 2021, nr 37, s. 4–23.
- Joint Statement for the creation of the 3SI Network of Chambers of Commerce, <http://three-seas.eu/joint-declaration-of-the-third-summit-of-the-three-seas-initiative> (dostęp: 1.07.2023).
- Katalizator projektów Międzymorza, „Rzeczpospolita”, 26.11.2018, // www.rp.pl/Wywiady/311259953-Katalizator-projektow-Miedzymorza.html (dostęp: 1.07.2023).
- Kowal P., Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, ISP PAN, Warszawa 2019.
- Orzelska-Stączek A., Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, ISP PAN, Warszawa 2020.
- Stępniewski T., Soroka G., *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, t. 17, z. 3, https://ies.lublin.pl/pub/2020-01/RIESW_2019-3-02.pdf DOI: 10.36874/RIESW.2019.3.2.
- The Three Seas Initiative -- Priority Interconnection Projects, <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/LIST-OF-PRIORITY-INTERCONNECTION-PROJECTS-2018.pdf> (dostęp: 1.07.2023).
- Wilczek J., Rudowski A., *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji inicjatywy?*, Collegium Interethnicum, Warszawa 2021, „Barometr”, nr 3.
- Wróbel A., *Polityka handlowa w świetle założeń realizmu*, w: J. Czaputowicz, E. Halizak (red.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, PTSM i Rambler, Warszawa 2014, s. 149.
- Wystąpienie Beaty Daszyńskiej-Muzyczki, prezesa zarządu Banku Gospodarstwa Krajowego S.A., przewodnicząca rady nadzorczej Funduszu Trójmorza na posiedzeniu Komisji Spraw Zagranicznych

- (nr 32) 16 grudnia 2020 r., przy rozpatrzeniu Informacji Ministra Spraw Zagranicznych na temat współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza i projektów realizowanych ze środków Funduszu Trójmorza, <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy9.nsf/0/291717D85E9BC-552C125864E004B2FD6/%24File/0087809.pdf> (dostęp: 1.07.2023).
- Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza (deklaracja z Dubrownika, 25 sierpnia 2016) <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).
- Wspólna deklaracja II Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Warszawa, 6–7 czerwca 2017) <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).
- Wspólna deklaracja III Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Bukareszt, 17–18 września 2018) <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).
- Wspólna deklaracja IV Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Lublana, 5–6 czerwca 2019) <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).
- Wspólna deklaracja V szczytu Inicjatywy Trójmorza (Tallinn, 19–20 października 2020) <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).
- Wspólna deklaracja VI Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Sofia, 8–9 lipca 2021) <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/deklaracje-szczytow-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 1.07.2023).